

Čez polje pa svetinja gre. Iz izročila nabožnih pripovednih pesmi na Slovenskem. Izbrala in uredila **Zmaga Kumer**. Mohorjeva družba, Celje 1994, 182 str.

Čeprav se zdi, da je počastitev sedemdesete obletnice rojstva dr. Zmage Kumrove v tej številki publikacije Traditiones samo s sporočilom o njeni najnovejši knjigi, ki prinaša izbor legendarnih pesmi, zelo skromno dejanje, pa bo vedel vsakdo, ki jo pozna, da ona ne mara velikih govorov in proslav in da ji je ljubše, da njeni sodelavci praznujemo delavno s članki, ocenami knjig, razpravami idr. Njena obsežna bibliografija pa razkriva že skoraj "legendarno" osebnost na področju raziskovanja ljudskega pesništva.

Predgovor knjige *Čez polje pa svetinja gre* je avtoričin uvod, v katerem ugotavlja, da si našega pesemskega izročila ne moremo zamisliti brez nabožnih pesmi, ki jih razvršča v tri skupine: v cerkvene ljudske, domače nabožne in legendarne. Avtorica razmišlja o vsebini legendarnih pesmi, o nastanku in preprosti domačnosti, ki je izražena v teh pesmih, saj so dejanja svetopisemskih in svetniških zgodb postavljena v slovensko podeželsko okolje. Ugotavlja, da so legendarne pesmi lahko imele posebno vlogo: peli so jih pri varovanju mrliča, na Krasu so nekatere uporabili za srednji del kolednic, v Beli krajini jih najdemo med kreshimi pesmimi, na Dolenjskem celo med svadbenimi, na Štajerskem in v Podjuni so nekatere florjanovske kolednice po vsebini pripovedne itd.

Avtorica meni, da pesmi legendarne vsebine niso pele samo stare ženice, pač pa tisti, ki je katero znal. Načenja sicer vprašanje nastanka teh pesmi, vendar pravi, da je težko reči, kdaj so nastale. Morda bi v predgovoru lahko razmišljala tudi o tem, zakaj se v cerkvah legendarne pesmi niso pele, saj sama ugotavlja, da zaradi ljudskega videnja posameznega svetnika, ki je prikazan predvsem iz človeške strani, celo kadar govori pesem o njegovi pomoči ali pripoveduje kaj iz njegovega življenja (npr. sv. Barbara pomaga zidarjem zidati stolp, kamor jo da oče zapreti), torej niso bile primerne kot pridižni zgledi in jih verjetno niso ustvarjali šolani ljudje, ki bi posnemali ljudski slog, pač pa so res nastale med ljudmi.

Leta 1988 je izšla zbirka slovenskih ljudskih pesmi o Mariji z naslovom *Lepa si, roža Marija* iste avtorice in je vsebovala nekatere Marijine legendarne. Ta zbirka pa predstavlja tiste pesmi, ki se nanašajo na svetnike in razne svetopisemske osebe ter je tako njeno logično nadaljevanje. Avtorica v *Čez polje /.../* na koncu dodaja še dve pesmi v več variantah, ki izražajo ljudsko presojanje človekovega ravnanja in kazni za tisto, kar je bilo s krščanskega vidika grešno. Komentarji in pojasnila, ki spremljajo vsak tip legendarnih pesmi, so izjemno zanimivi tudi za tistega, ki se ne zanima samo za slovensko pesemsko izročilo, pač pa pozna likovne upodobitve znanih mojstrov, ki so slikali posamezne svetnike ali svetopisemske zgodbe. V posebno pomoč ob njihovem prepoznavanju jim je opis atributov, ki so značilni za vsakega svetnika (npr. sv. Mihael s tehtnico v rokah) in ponekod je dodana tudi ilustracija (votivna podobica), ki nazorno prikazuje slikovno podobo svetnika. Moti edino razvrščanje ilustracij, ki so včasih uvrščene pod pesem, ki poje o drugem svetniku, kot ga prikazuje slika. Želeli bi si jih še več, pa tudi morda še več pojasnil o posameznem svetniku in njegovem pomenu za ljudi, saj se v naših cerkvah pogosto pojavljajo freske ali slike, ki si jih ljubitelji likovne umetnosti ne znajo pojasniti v celoti. Manjka jim ustrezno zgodovinsko ozadje in tudi vsakokratna vloga svetniške osebe, ki se pogosto pojavlja.

V predgovoru Zmaga Kumer spregovori tudi o melodijah. Ugotavlja pa, da žal za vse legendarne pesmi melodij danes nimamo, prav tako poudari, da so melodije v tej zbirki le enoglasne, zato svetuje pevcem, naj sami dodajo druge glasove, kot so vajeni peti, čeprav se zdi, da bi prav zaradi tega, da bi se tudi tisti, ki prvič vidijo oziroma slišijo neko legendarno pesem, morda to na novo naučili in bi jim bilo lažje, če bi pesem lahko zapeli večglasno.

Zbirka je napisana poljudno, preprosto in vsem dostopno. Morda pa bi bili komentarji k posameznim pesmim lahko obsegali še več zanimivih podatkov, ki bi zahtevnejšemu bralcu vendarle odstrli več novih plasti ljudskih legendarnih pesmi, ki ne samo da odsevajo ljudsko gledanje na svetnike, pač pa tudi odstirajo pretekle dogodke, razmišljajo o pomenu svetniških oseb v javnem življenju (zakaj toliko poudarka prav na nekaterih svetnikih in zakaj tako močna vera v posameznega svetnika, ki ima skoraj čudežno moč). Tudi povezati bi se dalo te legendarne pesmi med seboj, ugotoviti, kateri svetniki se najpogosteje pojavljajo v pesmih ali so najpogosteje upodobljeni, saj je sporočilo vsake pesmi očitno zelo močno in še kako prisotno med Slovenci. To potrjujejo sodobna romanja k posameznim cerkvam in čaščenje dnevov, ki jih obeležujejo posamezni svetniki, da o godovanjih, ki imajo korenine že v 4. stol., ko se je začela širiti navada, da so dajali novokrščencem ali novorojencem kakšno izrazito krščansko ali svetopisemsko ime, sploh ne govorim.

Prisotnost pesmi, zgodb ali samo posameznih vedenj ob praznovanjih kaže na živost ljudskega nabožnega izročila, ki je nekaj časa živelo samo v cerkvah in po domovih, danes pa se razširja tudi v splošno kulturno izročilo Slovencev. Velikokrat se namreč zgodi, da na tako razvpitem kraju, kot je Bohinj in cerkva Sv. Janeza, slišimo ponavljajoče se vprašanje: "Koga neki predstavlja ta velika freska na steni cerkvice?" Nanj ponavadi ni odgovora. Če pa bomo vzeli v roke knjigo *Čez polje pa svetinja gre*, si nanj lahko odgovorimo sami, namreč, da je to sv. Krištof brodnik. In ne samo to, morda bo koga spodbudila, da se bo z družbo postavil pred fresko in to pesem, ki je na str. 118 navedena skupaj z melodijo, tudi zapel.

Temu se reče takojšnja aktualizacija in uporaba nekega sporočila. Zmaga Kumer pa je s to knjigo ponovno predstavila bogastvo slovenskega ljudskega legendarnega pesemskega izročila, ki mu je krščanstvo vtisnilo pečat, izbrani primeri pa odsevajo srednjeveško mistiko, v njih se meša resnica s pobožno fantazijo ali s pravljičnimi motivi. Sodobnemu bralcu pojejo te pesmi zgodbe, polne živega ljudskega doživljanja in čutenja, so nekaj svežega in pristnega; tudi vir za novo spoznanje o sebi in svetu.

Marjetka Golež

Damjan J. Ovsec, *Velika knjiga o praznikih*. Praznovanja na Slovenskem in po svetu. Domus Ljubljana, Domus 1992, 192 str.

Knjiga, kakršna je ta, je zlasti knjigotrško zanimiva. Ne rečem, da tudi ni dobrodošla. Posebno, če k temu prispevajo oprema in številne ilustracije. Ovsečeva Velika knjiga o praznikih skuša biti taka. To ji je v veliki meri uspelo, posebno če upoštevamo, da take knjige nimajo posebnih znanstvenih ambicij. Njihova značilnost je poljudnost. Tega se drži tudi (pre)obširni del (str. 7-18), ki pa je vsebinsko dovolj zahteven in vsem bralcem ne bo dostopen. Prav to vzbuja pomisleke. Avtor sam se je zavaroval z izjavo, da je v knjigi "uporabljano anglosaško načelo, zato ni navedenih ne citatov ne opomb, uporabljena literatura je navedena na koncu." Pri tem načinu se seveda ne ve, kaj je avtorjeva, kaj tuja (in čigava) učenost. Sicer bi pa manj bilo več. Z začudenjem ugotavljam, da avtor navaja vse mogoče sisteme z astrologijo vred, krščanskega "cerkvenega leta" pa sploh ne omenja, čeprav je podlaga vsaj dobri polovici vseh današnjih "praznikov in praznovanj." To mu zamerim. — Knjiga bolj ali manj obširno govori o naših praznikih in "praznikih": o svetem miklavžu, o kolinah, o božiču, novem letu, svetih treh kraljih in svečnici (nenavadna družba), pustu, valentinovem (!) in gregorjevem, o godovanju, o prvem aprilu, o pomladi in svetem Juriju, o veliki noči, prvem maju, binkoštih, kresu, velikem šmarnu, vseh svetih in martinovem. — Avtorju beseda gladko teče, zato bo našel hvaležne bralce. Značilnost knjige je lahkotno pripovedovanje (uvrstil je celo nekaj kuharskih receptov), za besedilo pa je v vsakem poglavju zbral gradiva, kolikor ga je mogel dobiti. Da je tu in tam kaka navedba dvomljiva, je neizbežno. Knjiga, kakršna je ta, mora biti bogato ilustrirana. Avtor je imel srečo, da je našel obilo ilustracij. Veliko jih ima kulturnozgodovinsko vrednost. Narodopisec sprejema takšne knjige z mešanimi občutki, imajo pa tudi one svoj prav.

Niko Kuret

Herbert Paulitsch: *Das Phänomen "bukovništvo" in der Kärntner-slowenischen Kultur- und Literaturgeschichte*. (= *Studia Carinthiaca Slovenica* 5), Herausgeber: Christlicher Kulturverband/Krščanska kulturna zveza, Klagenfurt/Celovec - Ljubljana -Wien/Dunaj: Verlag Hermagoras/Mohorjeva 1992, (184 str.)¹.

¹ Ocena je bila objavljena v nemščini v *Österreichische Zeitschrift für Volkskunde* XLVII/96, H. 2, Wien 1993, str. 199-205. Na posebno željo Mohorjeve založbe v Celovcu objavljamo tudi slovensko verzijo.